

Užvenčio kraštas prisimena kalvių kalvį VYTAUTĄ JARUTĮ, daugelį įkvėpusį siekti didesnių tikslų

Milda BALVOČIŪTĖ-KNYZELIENĖ

2022 m. rugsėjo 11 d. Dangvietų kaime (Kelmės r.) buvo pašventintas vasarą – trylikimą kartą Užventyje vykusios meninės kalvystės kūrybinės stovyklos metu sukurtas kryžius. Mūsų kraštuose statomų kryžių viena iš intencijų – išsaugoti konkrečių įvykių ir asmenų atminimą. Šis ažuolinis kryžius, puoštas krucifiksu ir įvairios konfiguracijos spinduliais, nukaltais kūrybinėje stovykloje Užventyje dalyvavusių kalvių. Jis skirtas šios stovyklos pradininkui, Lietuvos kalvių kalviui, tautodailininkui Vytautui Jaručiui (1936–2017) atminti. Kryžiaus idėjos autorius – kalvis Virgilijus Mikuckis, kryžių sukūrė medžio drožėjas Aurimas Šimkus.

Prieš kryžiaus pašventinimą Užvenčio Šv. Marijos Magdalietės bažnyčioje buvo aukojamos šv. Mišios, skirtos paminėti penktąsias V. Jaručio mirties metines. Tą dieną susirinkęs gausus būrys kalvio artimųjų, draugų, pažįstamų turėjo galimybę pamatyti ir filmą apie V. Jarutį – „Man Lietuva kaip motina“, pasidalinti prisiminimais.

Susibūrimo metu patirti įspūdžiai, išgirsti atskiri epizodai, perpasakojami V. Jaručio žodžiai ir poelgiai, iškėlė į paviršių ir mano atsiminimus apie šį žmogų – garsų Lietuvos kalvį, šiuolaikinės meninės kalvystės pradininką.

V. Jaručio vaikystė ir paauglystė prabėgo netoli Užvenčio esančiame Dangvietų kaime.

V. Jaručio kūrybinis talentas, svarus indėlis puoselėjant Užvenčio krašto kultūrinį savitumą yra akivaizdus. Itin turtingas ir vertingas jo kūrybinis palikimas. Tiek mano pačios, tiek ir daugelio kitų jį pažinojusių žmonių atmintyje išliks šios šviesios asmenybės gebėjimas daryti teigiamą poveikį kitiems žmonėms. Iš laiko perspektyvos galiu įvertinti jo

Vytautas Jarutis (1936–2017) kalvėje. Nuotrauka iš V. Jaručio giminių archyvo

įtaką ir mano pačios asmenybės formavimuisi.

Asmenybės neįmanoma apibūdinti vienu apibrėžimu. Psichologinių teorijų atstovai asmenybę aptaria įvairiais aspektais. Žmonių individualius skirtumus bei elgesio pastovumą vienaip ar kitaip apima bendras asmenybės terminas (Bieliauskaitė, 1993). Psichologijos terminų žodyne pateiktas toks asmenybės apibrėžimas: „*Asmenybė – tai individo savitumas, reikšmingų, pastovių jo savybių (įgimtų ir įgytų) sistema, nusakanti jo vietą kurioje nors bendrijoje*“. Ten pat yra paaiškinta ir asmenybinės prasmės sąvoka: „*asmenybei būdingas aktyvumas, pastangos išplėsti savo veiklos sritį, veikti plačiau, negu to reikalauja situacija ir veikiančiojo padėtis ir kryptingumas (pastovi vyraujančių motyvų, t. y. interesų, polinkių, įsitikinimų sistema), giluminiai prasminiai dariniai, susidarantys bendroje grupių veikloje*“ (1993).

Remdamasi K. Jungo asmenybės teorija, kuri teigia, kad asmenybė vystosi tobulumo linkme, ir pritaikiusi tai sau, suprantu, kad ne visos garsios istorinės ar šių dienų asmenybės, į kurių gyvenimus daugiau ar mažiau gilinausi, skatino mane tobulėti. Mano pačios tobulėjimui didžiausią įtaką darė tos asmenybės, tiek istorinės, tiek ir šių dienų, kurios kažkuriais aspektais buvo man artimos, suvokiamos, priimtinos, su kuriomis jutau sunkiai žodžiais nusakomą bendrystę. Viena iš nedaugelio tokių asmenybių buvo V. Jarutis, man tapęs tikru draugu ir mokytoju. Su juo susipažinau apie savo 40-uosius gyvenimo metus, t. y., pasak Jungo, pačių didžiųjų pokyčių amžiuje, kai žmogus jau yra susikūręs savo

(Nukelta į 14 p.)

Iš kairės: Vytautas Jarutis ir kalvis Virgilijus Mikuckis Užventyje 2017 m. Užventyje vykusios meninės kalvystės kūrybinės stovyklos metu. Fotografė Justina Knyzelytė

gyvenimą, tačiau turi didelį kiekį energijos, kurios nėra kur išlieti.

Psichologas D. Levinsonas yra pažymėjęs, kad savo tapatybei gyvenime išvystyti svarbu suformuoti gyvenimo svajonę ir rasti, užmegzti ryšį su tokiu asmeniu, vadovu, kuris gali padėti tobulėti. Tokį vadovą aš mačiau V. Jaručio asmenyje.

Su V. Jaručiu susipažinau atsitiktinai – jam lankantis Užventyje. Žvilgsnį patraukė jo meniška išvaizda, šiltas žvilgsnis. Išsišnekus paiškėjo, kad Vytautas – kalvis, meno kūrėjas. Jis papasakojo, kad mėgsta dažnai lankytis savo tėvų ir senelių krašte, kur jo vaikystė „pokario metais prabėgo prie senos kalvės Dangvietų kaime“. Su nostalgija atsiliepė apie savo pirmąjį mokytoją – šviesų žmogų Leoną Rimeikį, kurio kalvėje lankytis ir jam padėti teisę turėjo tik jis, vienintelis iš kaimo vaikų. Stebėdamas L. Rimeikį, Vytautas mokėsi amato, kuris žadino tautinę savimonę ir kartu „sėjo“ meilės Lietuvai sėklą. Kalvėje dažnai būriuodavosi aplinkinių

Kplytstulpiai Užventio dvaro sodybos parke (Kelmės r.). Danutės Mukienės nuotrauka

kaimų vyrai, kurie į gizelį nekreipdavo dėmesio, o jis klausydavosi „išsižiojęs kalbų apie esamą padėtį Lietuvoje, bei pažadus iš Amerikos, kad greit išvaudos ir būsim laisvi“ (Jarutis, 2010, p.11).

Kadangi dirbau muziejuje, jau seniai domėjausi Užventio krašto istorija, iš čia kilusiomis garsiomis asmenybėmis. Man buvo įdomu ir daugiau sužinoti apie Vytauto ankstyvasias patirtis šiame krašte, todėl susitikdavome kaskart, kai tik jis apsilankydavo Užventyje. Bendravimas intensyvėjo ir peraugo į mūsų šeimų bendravimą, dažnas išvykas vieniems pas kitus į svečius, keliones po Lietuvą ir už jos ribų bei į bendrus kūrybinius projektus. Taigi, kaip Vytautas sakydavo, „tapom artimiau nei giminės“.

Nuolat bendraujant, susiduriant su įvairiomis situacijomis ir aplinkybėmis, dėliojosi Vytauto asmenybės portretas. Visada jautėsi jo pozityvus nusiteikimas, išryškėjo pagrindinės vertybės – Lietuva, tikėjimas, šeima. Jos ir man buvo svarbios. Žavėjo jo psichologinė stiprybė – pasitikėjimas savimi, žodžio laikymasis, nesilygiavimas į kitus, kai yra reikalas, mokėjimas pasakyti „ne“. Šios Vytauto savybės didino jo autoritetą mano akyse ir stiprino pasitikėjimą šiuo žmogumi, vertė juo didžiutis ir gerbti jį.

„Kūryba yra mano gyvenimo būdas“, – sakydavo Vytautas. Jis buvo kūrėjas ir didelis savo Tėvynės patriotas, stovėjęs pirmosiose gretose tų, kurie kūrė Lietuvos atgimimo sąjūdį, Tėvynės sąjungą-Lietuvos krikščionių demokratų sąjungą. Jis aiškiai išsakydavo savo pilietinę poziciją valstybės demokratinizavimo klausimais, buvo krašto apsaugos savanoris, tautos patikėtinis šalyje vykstant referendumams, įvairių lygių rinkimams.

Susitikimus, keliones Vytautas visada inicijuodavo tokias, kad jų metu galėtume aplankyti svarbius kultūros paveldo objektus, piliakalnius, šventvietes, muziejus, iškilių žmonių gimtines ir kt. Keliaujant po Lietuvą ryškėjo ir paties Vytauto kūrybinis įnašas į šiuolaikinę etninę kultūrą. Įspūdį darė įvairiose Lietuvos vietose (Alytuje, Druskininkuose, Veisiejuose, Lukšiuose, Žagarėje ir daugelyje kitų vietų) stovintys jo sukurtos meninės kalvystės skulptūros, kryžiai, memorialinių paminklų viršūnės. Gėrėjomės ir Plungės, Alytaus, Užventio muziejams padovantomis juodojo metalo, juvelyrikos darbų kolekcijomis, kurios liudija, kad V. Jarutis buvo puikiai

įvaldęs aukšto lygio kalvystės amato techniką ir gerai išmanė lietuvių liaudies meno tradicijas. Jam buvo svetimas savo sukaupto turto demonstravimas. Pasirinkęs neįkainojamą vertę ateinančioms kartoms turintį tautinio stiliaus paieškų kelią, jis juo ėjo nesiblaškydamas ir daugelį metų džiugino visus savo sukurtais brandžiais lietuvių tautodailės kūrinių pavyzdžiais. Tai kartu buvo ir akivaizdus jo nesavanaudiškos meilės Lietuvai įrodymas, prisidėjęs ir prie mano suvokimo, kokia yra svarbi tautodailė saugant krašto tautinį savitumą.

Draugystės su V. Jaručiu metais užgimė didelę reikšmę kalviškosios kryždirbystės gyvybingumui turintis, Užvenčio krašte daugiau kaip dešimtmetį vykdomas kūrybinis kalvystės projektas, kurį Vytauto dėka man su bendraminčiais tenka iki šiol organizuoti ir vykdyti.

Įgyvendinant šį projektą, kuris reikšmingas visų pirma krašto bendruomenei, regionui ir Lietuvos kalvystei, teko nemažai padirbėti, kartu ir įvairiapusisškai tobulėti – gilinti specifines kalvystės srities žinias, ugdyti savo pačios tam tikras lyderio kompetencijas, dalyvauti grupiniame kūrybos procese ir patirti savirealizacijos, kūrybinio rezultato, naudą savo kraštui džiaugsmą. Ne iš karto atėjo supratimas, kad Vytauto skatinama prisidėti prie šio projekto ir tokiu būdu būti naudinga bendruomenei, pačią didžiausią naudą gavau pati – ugdėsi mano asmenybė, plėtėsi ir tolimesnės jos augimo perspektyvos.

V. Jaručio teigiamą įtaką šiandien vertinu tiek fizine, tiek psichologine, tiek ir dvasine prasme. Pirmiausiai svarbu tai, kad Vytautas stengėsi mane supažindinti su savo draugais, kolegomis menininkais, taip sukurdamas ryšius vėlesniam mūsų, jau be jo, bendravimui, tolimesnei bendro kūrybinio produktyvumo dėl bendruomenės galimybei, kuri vėlgi teigiamai įtakoja asmenybę. Antra – jo autoritetas, energija, geranoriškas bendravimas ir bendradarbiavimas dalijantis savo gyvenimiška, kultūrine, dvasine patirtimi, taip pat mano savarankiškumo, savęs realizavimo, patriotizmo ir daugelio kitų vertingų savybių skatinimas keitė mano vertybines nuostatas ir visą laiką skatino mano asmenybės augimą.

Vertinant V. Jaručio įtaką mano asmenybės formavimuisi, aš tik dabar, praėjus penkiolikai metų nuo pažinties su juo pradžios, pradėdu su-

Kryžiaus, skirto Vytauto Jaručio atminimui įamžinti, pašventinimas Dangvietų kaime (Kelmės r.).
Fotografė Justina Knyzelytė

vokti kai kurių jo minčių, idėjų, poelgių, darbų gylį, novatoriškumą, kurie tuo momentu, kai su juo bendravau, atrodė nesuvokiami arba kartais ir ne itin aktualūs ar reikšmingi. Iš to darau išvadą, kad tam, kad suvokčiau šią stiprią asmenybę, prireikė nukeliauti nemažą laiko tarpą, kad tik dabar, žiūrėdama iš laiko perspektyvos, sugebu vis labiau įvertinti iš mūsų pažinties gautą neįkainojamą naudą savo pačios tobulėjimui.

Manau, kad panašia asmeninio tobulėjimo patirtimi galėtų pasidalinti ir nemažai kitų žmonių, kuriems teko bendrauti su V. Jaručiu.

Šio ankstyvo rudens popietę, pašventinus kryžių, ne iš vieno lūpų nuskambėjo žodžiai apie iš jo gautas pamokas, pajusti jo stumtelėjimą ugdyti savo gebėjimus. Tikiu, kad Dangvietų kaime iškilęs kryžius atliks Dievo apsaugos ir globos paskirtį, o taip pat bus atminimo ženklas kraštiečiams ir pro šalį keliaujantiems žmonėms apie šiame krašte užaugusį talentingą meninės kalvystės kūrėją, daug padariusio puoselėjant tautinę kultūrą, savo gyvenimo pavyzdžiu ne vieną paskatinusį siekti kilnesnių tikslų.

LITERATŪRA:

1. Bieliauskaitė R., *Asmenybės psichologija*, 1993, Vilnius : Šviesa.
2. Jarutis V., „Apie save“, Vytautas Jarutis /albumas [sudarytojas J. Rudzinskas], 2010, Vilnius : Tautodailininkų sąjungos fondas
3. Jung C. G., *Psichologiniai tipai*, 2013, Vilnius : Margi raštai.
4. Trimakas K., *Asmenybės raida gyvenime*, 1997, Kaunas : MTC leidykla.